

СВЕСТ О МОТИВАЦИЈИ И САМОМОТИВАЦИЈИ (Структура и поруке песме *Књига Матије Бећковића*)

Резиме: У раду тумачимо идеје рефлексивне структуре песме *Књига Матије Бећковића*. Анализа је усмерена ка главној поруци песника: свести о мотивацији и самомотивацији даровитих у процесу образовања и васпитања.

Анализа структуре и поруке песме показује да мотивација као импулс споља долази од родитеља који препознаје даровитост детета. Самомотивација детета је пригушена и нису означени њени рационални чиниоци.

Кључне речи: васпитање, даровити, мотивација, Матија Бећковић, поезија, самомотивација.

---

*Веруј! Неће ишкодити.
Л. Витгенштајн*

Анализа Бећковићеве рефлексивне структуре *Књига*² полази од саморазумевајућих становишта изложених у тезама за скуп о интраперсоналној даровитости.³

У првој равни у средишту приложених теза налази се даровитост као израз потребе дубоког разумевања даровитих, њихових снага, слабости и јединствености и могућности да прате и координирају сопствене реакције и потезе у интересу породице и друштва.

У другој равни налази се управљање квалитетом мотивације и самомотивације унутар породице као суштинска детерминанта или стратегија одрживог развоја образовања у условима које диктира високо компетивно глобално тржиште. Нова стратегија образовања, почев од породице, с разлогом истичу истраживачи даровитости, заснива се на управљању променама које се не задржавају на адаптивним одговорима окружењу, већ се дефинишу *као спремност за промене и компетенције за рад*.

---

¹ milosjordj@yahoo.com

² Матија Бећковић, *Хлеба и језика*, Окотоих, Штампар Макарије, Андрићев Институт, Београд, Подгорица, 2013, 43–44.

³ Аутор теза је проф. др Грозданка Гојков, педагог који је од пројекта истраживања даровитости направио малу институцију која траје више од две деценије и реализована је већ кроз двадесет два међународна научна скупа.

У трећој равни као саморазумевајуће становиште подразумевамо и учење психолога који ту спремност објашњавају карактеристичним когнитивним, афективним и конативним функционисањем особе, посебно даровитих:

- У когнитивном смислу ова компетенција се односи на флексибилно, креативно, недогматско мишљење даровитих и на способност прихватања плуралитета идеја.
- У афективном смислу односи се на способност толерисања неизвесности.
- У конативном смислу односи се на иницијативност, иновативност и спремност преузимања ризика.⁴

У склопу три групе проблема што произилазе из учења психолога кристалише се питање: како данас даровите, у породици и кроз наставни процес, потенцирањем самомотивације, припремати за свет рада и живот уопште у плуралистичком образовном концепту који се карактерише флексибилношћу образовних модела, са већим могућностима избора, са креирањем персонализованих програма и мултиперспективном наставом, чији је задатак да подстиче самоодређење и суодређење, односно самоодговорно и суодговорно делање даровитих у процесу учења?⁵

Како се ови педагошки и антрополошки стратешки елементи у светлу наше теме очитују на примеру рефлексивне структуре *Књига* Матије Бећковића? У првој целини песме, посматран из перспективе књижевне критике и поетике, доминира лирски субјект или наратор као свезнајући и свеprisутни ауторитет и као такав, он остаје извана наше анализе. Из перспективе педагогије он се јавља као родитељ-васпитач, који, већ унутар породице, препознаје и упућује даровитог на самоспознање и позива на

⁴ О овим проблемима видети исцрпно у:

Gojkov, G., Stojanović, A. i Gojkov-Rajić, A. (2014). *Heurističke didaktičke strategije u visokoškolskoj nastavi*, Vršac: VŠSS „Mihailo Palov”;

Gojkov, G. (2013). *Fragmenti visokoškolske didaktike*. Vršac: VŠSS „Mihailo Palov”;

Gojkov, G., Stojanović, A. (2017). *Didaktičke strategije i divergentna produkcija*. Beograd: Srpska akademija obrazovanja;

Gojkov, G., Rajović, R., Stojanović, A. (2015). *NTC Learning System and divergent production*. Link: <http://research.rs/wp-content/uploads/2015/06/10-Gojkov-Rajovic-Stojanovic-engl.pdf> (10. 5. 2017);

Amabile, T. (2012). *Componential theory of creativity*, 3-4. Boston, MA: Harvard Business School;

Stojanović, A., Gojkov, G. (2011). Kreativne karakteristike kognitivnog stila i metakognicija darovitih. U Zbornik 16, *Daroviti u procesu globalizacije*, 195–241. Arad: Univerzitet „Aurel Vlaicu” i Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”;

Torrance, E. P. (1981). Kreativnost (pr), *Pedagogija*, 1, Beograd;

Бодрошки-Спарсиоус, Б. (2012). Филозофске основе стваралаштва, иницијативе и сарадње у педагошким теоријама. У: *Стваралаштво, иницијатива и сарадња*, део I, 69–90. Београд:

Институт за педагошка истраживања. Доступно на:

<http://kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=4> (10. 05. 2017);

Ђорђевић, Б., Максић, С. (2005). Подстицање талената и креативности младих – изазов савременом свету. У: *Зборник Института за педагошка истраживања*, 1, 125–147. Београд: Институт за педагошка истраживања.

⁵ У све три равни налазе се интенције Европског савета из 2008. године, чија је суштина у томе да се у склопу интелектуалне аутономије личности развије образовање критичког мишљења и овлада строгим критеријума квалитета.

сарадњу, и као такав – он је у фокусу пажње. Јасно је да се ради о даровитом у време „интензивног и вишесмерног развоја детета у физичком и интелектуалном, социјалном и емоционалном погледу (...) од пресудног значаја за укупни и каснији развој појединца” (Борђевић, 2005: 9).

Свест о мотивацији и самомотивацији је средишња или инспиративна и практична идеја. У средишту Бећковићеве песме налази се даровито дете. У когнитивном смислу, песма се заснива на идеја прихватања креативног мишљења и плуралитета идеја; у афективном смислу односи се на способност толерисања неизвесности; у конативном смислу односи се на иницијативности иновативност. Тиме су испуњене три означене психолошке претпоставке:

*Могло би да будеш најбољи
Да служиш за пример
Ништа лакше
Само да ме послушаш
И узмеш књигу
И овако је
Пола сата држиш у руци.*

Први налаз анализе, дакле, указује на потенцијале природно даровитог: *бити најбољи, служити за пример, радити у континуитету и учити из књиге као медија од непролазне цивилизацијске вредности*. То су у овом случају примарни мотивациони подстицаји за даровитог и услов афирмације и практичне реализације даровитости. Мотивациони подстицаји се заснивају преко утицаја уметничког дела и живе речи. Реч је „племенито средство деловања”, које „утиче убеђивањем и сугестијом, а не принудом”, а „поетска реч управља човековом вољом, ствара карактере и поборнике одређеног схватања и друштвених циљева” (Петровић, 2005: 184).

Иако Бећковићево даровито дете као јунак живи и васпитава се у другачијем педагошком моделу (који препознајемо у природи и реторици лирског јунака или наратора), јасне су све претпоставке педагошког поступка: *даровит се усмерава ка самоопажању, саморефлексивном, самовођењу у учењу и ка самопроменама којима се осигурава слобода деловања личности даровитих и потенцира интраперсонална способност као својство у датом тренутку*. Даровитост је, дакле, већ у породици препозната као израз потребе дубоког разумевања даровитих, њихових снага, слабости, јединствености и могућности да прате и координирају сопствене реакције и потезе у интересу породице и друштва. У том смислу, означили смо већ, песма одговара на изазове теза означених у првој равни. Сведена на филозофске или антрополошке анализе *Књига* пред даровитог поставља основна питања: „Шта могу да сазнам? Шта могу да чиним? Чему могу да се надам” (Голубовић, 1977: 7), спознајући и користећи као даровит могућности човека.

Друга рефлексивна поетска целина заснована је на идеји лирског наратора-ретора о континуитету и истрајности. Иако је интонација поруке ироничко наглашена, ретор као педагог полази од сазнања да дар детета већ постоји као божански и да га даровити мора бити свестан:

*Пола сата
Ни минут више
Само да је држиш
И ништа да не учиш
Само да је гледам
Како је држиш.*

Књига као медиј има божанску моћ и културолошки значај. Она је као језичка структура услов развијања даровитости, јер је језик сабирно место свих знања.⁶ У Бећковићевој рефлексивној структури *Писмо* насталој поводом штампања књиге: *Чуо сам да је изашла књига*, читамо оду књизи као изуму цивилизације и чуду језика:

*Била је колико шибица
А у њој писаше све.*

Развијање даровитости и свест о њој подразумевају оданост учењу и потребу да, осим спољашњих подстицаја, буде препозната као самоконтрола од онога коме припада – унутрашња је идеја Бећковићеве рефлексивне о књизи и поводом књиге у рукама даровитих и поводом поступака које треба да предузму у функцији своје личности, породице и друштва.

Анализа показује како лирска структура *Књига* успоставља везу између педагогије као филозофије образовања, антропологије и поезије и тако доказује да се не исцрпљује само у сазнању света и у стварању естетичког доживљаја књиге као предмета. Она „повезује конкретно и опште, рационално и емоционално, стварно и могуће” (Голубовић, 1977: 11). На истом фону значења је и рефлексивна о песми и песницима у рефлексивној структури *Песме*, чије су магистралне идеје:

*Све се на свету променило
Али се песме пишу исто
Како су писане на почетку*

Или у структури *Песме и песници*:

*Најгоре песме се разликују
И личе на своје ауторе
Оне најбоље све наликују
На истог песника. Оног горе!*

Ма колико промишљена као класична или канонска метода рада родитеља-васпитача као наратора-ретора у рефлексивној и педагошкој структури *Књига*, суштински реч је и о радном и друштвеном савременом контексту којим се потенцирају интраперсоналне способности као својства даровитих. У овој целини песме потенциране су идеје из друге равни

---

⁶ *А у њој писаше све.*

означених теза, међу којима упућујемо на идеју управљање квалитетом мотивације и самомотивације која нужно мора почети унутар породице. Дакле, јунакиња поеме има основну антрополошку свет – „сознање о различитом” (Фабијати, Малигети Матера, 2002: 11).

Нажалост, напори васпитача у процесу остваривања даровитости нису дали резултате, јер даровити нема свест о сопственим вредностима а мотивацији која долази споља пружа отпор. Узроке дешифрирају следеће три целине *Књиге* од по два стиха. Оне афирмишу три круцијалне идеје битне за свест о мотивацији и самомотивацији даровитих и природно се настављају на сноп идеја целине песме. Идеја мотиватора припада васпитач-родитељу који подразумева да је ауторитет:

*Био би најбољи
Ја ти гарантујем.*

Као такав васпитач-родитељ даровитом детету предочава три супротна стајалишта:

- Природну даровитост (које даровити није свестан) (1);
- Неодговорност даровитог да развија потенцијале и усмерава своје способности (коју даровити прећуткује) (2);
- Упозорава га на ненадмашну способност човека да ствара идеје и представе о свету и себи, односно симболичку димензију своје егзистенције (коју даровити занемарује) (3):

*Бог те дао
Али ти нећеш.*

Монолог мајке-васпитача окончава се као судар даровитог али немотивисаног и неодговорности даровитог према себи и породици. Сукоб је казан реториком и логиком народног језика који носи прекор и позив на промену понашања, односно спознају даровитости и самоодговорности. Монолог има сврху моралног саморегулатора и призива даровитог да сазна себе и своје место и улогу у породици и свету:

*Нећеш зато што нећеш
Мајку да обрадујеш.*

Шта открива овако изведена анализа уметничке структуре пренете са поља поезије и поетике у сферу педагошких теорија? Бећковићев даровити лирски јунак очито не зна ни за какву филозофију образовања. Његова интраперсонална интелигенција се не манифестује кроз развој даровитости. Даровити нема способност да спозна и открије саморефлективни капацитет даровитих. Он ћути, пасивно гледа, као да је невидљив, и не реагује на изазове и мотивацију. Он, да парафразирамо Октавио Пазу, не разговара са другима јер не може да говори ни са самим собом. Недостају му три претпоставке, и то је

сигнал да треба тражити дубље узроке условљене личном природом или друштвеним чиниоцима:

- емотивна зрелост као део интраперсоналне даровитости (1)
- самопознавање и интегритет као индикатори даровитости потребни у савременом свету (2) и
- механизми самоподстицања у процесу манифестовања даровитости (3).

На све то упућује следећи део мисаоне структуре као педагошке бравуре у којој доминира ауторитет мајке-васпитача. Упућујући га на књигу као средиште знања и полигон за развијање даровитости, осим ауторитета, она користи и најснажнија реторичка средства – паралелно хвали и куди даровито дете:

*Кад би некако могао
Да је узмеш
А да мајку не обрадујеш
Ти би је узео
Не би је испуштао.
Али нећеш.*

Као ауторитет и реторичар мајка упућује даровито дете на саморегулацију у културолошки вреднованим активностима. Усмерава га ка просоцијалним резултатима и односима у породици. Пружа му подршку и даје унутрашњи компас који укључује ангажовање у активностима које имају утицај на породицу и практичан смисао. Призивом *Бог ти дао а ти нећеш* упућује га и на потребу да студира себе и податке везане за своју личност и свет у којем живи. Даровити пружа отпор и понаша се као да је без предата и тако показује да је и заправо и без почетка, односно тиква без корена.

Финални део Бећковићеве рефлексивне структуре *Књига* (коју читамо и анализирамо из перспективе теорије педагогије о раду са даровитима) такође открива нека од битних питања рада са даровитима и децом уопште. У фокусу анализе су питања: међузависности самоорганизације учења, околности и породични односи унутар којих се одвија подстицање даровитости. Реч је о интраперсоналној карактеристици даровитих и подстицању креативности и учења у самој породици која је открила даровитост. Илустративни су исповедни и монолошки стихови мајке-васпитача који осветљавају карактер васпитача и неосетљивост и неразумевање даровитог детета, јер показују како даровитост остаје без сврхе, односно како пропада таленат:

*Нећеш па нећеш
Нећеш
А зашто нећеш
Зарекао си се
Да мајку сахраниш
Али да је никад
Ничим не обрадујеш.*

Пред нама је комплексно питање и оно се не тиче само педагогије као филозофије образовања, као што се не тиче ни само поезије и поетике М. Бећковића или само породице у којој је означено. То питање гласи: „На које начине једно друштво наводи своје чланове да се понашају онако како то друштво хоће?” (Шушњић, 1998: 433).

У анализи Бећковићеве педагошке и породичне поеме *Ниси ти више мали*⁷, разматрајући проблем *везе и односа* књижевности за децу и идеологије, пошли смо од идеје Шарла Бодлера: *Геније није ништа друго него вољом поново проживљено детињство*. Широка лепеза теза и тема везаних за пројекат осветљавања књижевности за децу и идеологије представљала је основу основе да се *деконструкцијом*, како каже Жак Дерида (Jacques Derrida), осветли важно поље – функција књижевности у друштву. Критичко полазиште је било и остало: разлике између књижевности за одрасле и књижевности за децу у том смислу *нема јер обе имају колико естетичку, васпитну или образовну толико и – идеолошку основу*.

Исти критички принцип вреди и у процесу тумачења статуса даровитих и даровитости у рефлексивној структури *Књига*. И она показује да поезија опевава суштину живота и да је свако песничко дело методичко разрада проблема и пут до сазнавања. Тиме се потврђује и Андрићев творачки принцип и размишљање о стилу: *Ако пишеш небрижљиво и истина коју си ти умео да запазиш и желео да кажеш нема већег непријатеља од тебе самог, начина на који је казујеш и распредаш*.⁸ Бећковићева лирско-рефлексивна структура јесте стилски пример који указује на чињеницу да је даровитост идентификована у породици, али је таленат, ипак, пропао. Песник, као и филозофи и научници, верује да та истина постоји, да ју је сазнао и да је то сазнање вредно по себи. Одатле даље иде пут ка педагогији као филозофији образовања. Извесно је да на том путу она не може сама, јер се само жива реч у породичној равни васпитања овога пута није показала делотворном.

Литература:

- Андрић, И. (1981). *Свеске / приредили: Вера Стојић, Петар Цацић, Мухарем Первић, Радован Вучковић*. Београд: Просвета; Загреб: Младост; Сарајево: Свјетлост; Љубљана: Државна zaloжба Словеније; Скопје: Мисла; Титоград: Побједа (Београд: Београдско издавачко-графички завод).
- Бећковић, М. (2013). *Хлеба и језика*. Београд, Подгорица: Октоих, Штампар Макарије, Андрићев институт.
- Голубовић, З. (1977). *Антропологија у персоналистичком кључу*. Београд – Ваљево: Гутенбергова галаксија, Ваљевска штампарија.
- Ђорђевић, Б. (2005). *Даровитост и креативност деце и младих*. Вршац: Висока школа за образовање васпитача Вршац.

---

⁷ Оглед је написан за Саветовање о књижевности за децу 59. Змајевих дечјих игара под насловом *Књижевност за децу и идеологија*, 9. и 10. јун 2016. године у Новом Саду. Објављен је у часопису *Детињство* бр. 16, Нови Сад, 2016, 63–73.

- Ђорђевић, М. (2016). Књижевност за децу и идеологија – поема *Ниси ти више мали* Матије Бећковића. *Детињство* бр. 16. Нови Сад.
- Петровић, Т. (2005). *Књижевност за децу (Теорија)*. Сомбор: Учитељски факултет.
- Фабијати, У., Малигети, Р., Матера, В. (2012). *Увод у антропологију* (превела Мирела Радосављевић). Београд: Клио, стр. 11.
- Шушњић, Ђ. (1998). *Религија, мит, магија и симболи*. Београд: Чигоја штампа.

Milos M. Djordjevic, PhD

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov"
Vrsac

**AWARENESS OF MOTIVATION AND SELF-MOTIVATION
(STRUCTURE AND MESSAGES SONG BOOK MATIJA BEČKOVIĆ)**

Summary: In this paper, we interpret the idea of reflective structures in the poem *Book Matija Bečković*. The analysis is focused on the main message of the poet: awareness of motivation and self-motivation in the process of gifted education.

Analysis of the structure of the songs and messages shows that external motivation as an impulse comes from parents who recognize the intelligence of their children. Self-motivation of a child is subdued and their facts are not marked.

Keywords: education, gifted, Matija Bečković, motivation, poetry, self-motivation.

